

AUGUSTUS DÖNEMİ HELLEN DÜNYASINA VE EDEBİYATINA İLİŞKİN DÜŞÜNCELER*

OBSERVATIONS ON THE GREEK WORLD AND GREEK LITERATURE IN THE AGE OF AUGUSTUS

Ayşe SÖNMEZ-YAKUT**

Makale Bilgisi **Article Info**
Başvuru: 10 Temmuz 2017 Received: July, 10, 2017
Kabul: 11 Temmuz 2017 Accepted: July 11, 2017

Özet

Augustus'un princeps sıfatıyla başlattığı yeni dönem, Roma'nın kendi iç meselelerini çözmekle kalmamış; ayrıca, Hellenler'in de refaha ulaşmalarını sağlamıştır. Pax Augusta denilen bu süreç, Hellenler'in kültürel açıdan yeniden uyanmasının ilk adımlarını atmıştır. Bu dönemde, Cumhuriyet Devri'nin son yüzyılında olduğu gibi, Romalı devlet adamlarının ve generallerin icraatını kaydetme amacıyla yapıtlar oluşturma geleneği devam etmiştir. Ancak, bir dünya tarihi veya imparator biyografisi kaleme alma modeli de yaygınlaşmıştır. Ayrıca, Augustus'un teşvikiyle özellikle hitabet alanında Attika biçimine dönüş yaşanmış ve böylece ilk defa Nero Dönemi'nde ortaya çıkan Klasik Hellen yazınına öykünme ve Klasik Hellen değerlerini yansıtma modasının temeli atılmıştır. Edebiyattaki bu gelişim, elbette, Roma imparatoru Augustus'un temelini attığı stabil yönetimi ve hoşgörüye dayalı politikasıyla ilintilidir. Bu çalışmada, Augustus'un Actium'daki başarısıyla (M.Ö. 30) başlayan hükümdarlığından, ölümüne dek (M.S. 14) vuku bulan siyasal olaylara Hellenlerle ilgili olduğu ölçüde kısaca değinilecek ve bu atmosfer altında gelişen Hellen Edebiyatı hakkında genel bir çerçeve sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Augustus, Principatus, Hellen dünyası, Hellen Edebiyatı

Abstract

The new era, initiated by Augustus as princeps, not only regulated the internal affairs of Rome, but also caused Greeks to live in prosperity. The cultural revival of Greeks began in this process, called pax Augusta. In this period, the tradition of creating works in order to record the great deeds of Roman statesmen and generals continued as in the last century of the Republican Era. However, writing universal history or biography of the emperor was also flourished. Furthermore, there was a return to the Attic style especially in oratory with the encouragement of Augustus.

** Arş. Gör., A.Ü., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, asonmez@ankara.edu.tr

By this way, the imitation of Classical Greek writers and reflecting the values of Greeks began to develop, but this intellectual movement blossomed in the reign of Nero. This literary development was associated with the security and tolerance of Augustus' regime. In this study, the political events lasting from the victory of Augustus at Actium (30 BC) to the death of emperor (14 AD) will be mentioned briefly. Besides, the Greek Literature in the age of Augustus will be tried to describe.

Key Words: Augustus, Principate, Greek World, Greek Literature

Kartaca Savaşları'yla (M.Ö. 264-146) Batı Akdeniz'de; Hellenistik krallıklara son verip bunları da topraklarına katarak Doğu Akdeniz'de hâkimiyeti ele geçiren Roma Devleti, nihayetinde tüm Akdeniz Havzası'nda siyasal ve ekonomik gücü elinde tutarak bir dünya devletine dönüşmüştür. Hızlı bir şekilde büyüyen ve eyaletlerden aldığı vergilerle zenginleşen Roma, hemen akabinde kendi içinde birtakım siyasal bunalımlara tanıklık etmiş ve generallerin yönetimi ele geçirme hırsına maruz kalarak iç savaşlar yaşamıştır (M.Ö. 133-30).¹ M.Ö. 133'te son Pergamon Kralı III. Attalos'un topraklarını Roma'ya miras bırakması üzerine M.Ö. 129'da Küçükasya'daki ilk eyaletini (*provincia Asia*) kuran Roma, bir yandan da ciddi sosyal problemlerle karşı karşıya olduğunu görmüştür (Gracchus Kardeşler'in reform girişimleri). Bunun yanı sıra, bünyesinde barındırdığı eyaletlilerin de yönetime karşı olumsuz duygular beslemelerine ve genel bir hoşnutsuzluk havasının doğuşuna sahne olmuştur. Hatta M.Ö. 129'dan Mısır'ın ele geçirilişine kadar olan 100 yıllık dönem Roma eyaletler tarihinin en karanlık sayfası sayılmaktadır. Bu süreci değerlendirirken Romalı yöneticilere karşı objektif bir tutum sergileyen Cicero, bu yıllarda eyaletlere yetkili olarak gönderilen kişilerin açgözlülükleri ve yaptıkları haksızlıklardan dolayı, yabancı halkların Romalılar'dan nefret ettiğini; Romalı yöneticilerin zengin ve şaşıklı kentleri talan edebilmek için savaş bahaneleri ürettiğini açıkça dile getirmiş ve eyaletlerin Roma yönetimi altında olmaktan duyduğu rahatsızlığa dikkat çekmiştir.²

Bu hem Roma, hem de Doğu Akdeniz için zor olan süreçte, Roma'nın katı rejimine en yakından tanıklık eden halklardan biri de kuşkusuz Hellenler olmuştur. Ege Denizi'nde ve Karadeniz'de yaygınlaşan korsanlık girişimleri, yüklenen ağır vergiler ve Romalı yöneticilerin bencil ve acımasız politikalarının yanı sıra, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Roma iltizam şirketlerinin eya-

¹ Roma Cumhuriyeti'nin sonunu getiren bu olaylar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gruen 1974.

² Cic. Manil. 22,65: *...quanto in odio simus apud exterarum nationes propter eorum quos ad eas per hos annos cum imperio misimus libidines et iniurias...Urbes iam locupletes et copiosae requiruntur quibus causa belli propter diripiendi facultatem inferatur.*

letleri acımasızca yağmalamaları³ Hellen dünyasını ciddi bir bunalıma sokmuştur. Nihayetinde, Hellenler'i Roma'nın baskıcı ve sömürücü rejiminden kurtarma vaadiyle ortaya çıkan ve bir anda Hellenler'in "kurtarıcı"sı (Σωτήρ) ilan edilen Pontos Kralı VI. Mithridates (Eupator),⁴ M.Ö. 88 yılından 63 yılına dek, Roma'nın Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetine karşı savaş açmış ve Romalılar'a gerçekten de kök söktürmüştür. Bu savaşların Roma'nın galibiyetiyle sonuçlanması ise, Hellenler'in son umudunu da ortadan kaldırmış ve onların Roma tarafından Mithridates'ten daha da çok cezalandırılmalarına yol açmıştır.

Mithridatēs tehlikesinin (M.Ö. 88–63) Romalılar tarafından bertaraf edilmesinin ardından, Hellen dünyası için ikinci bir yıkım, Romalı generallerin liderlik kavgasıyla alevlenen İç Savaşlar (özellikle Pharsalus ve Actium muharebeleri) olmuştur. Zira, bu dönemde gözlerini hırs bürümüş Romalı generallerin, Doğu'yu kendilerine maddi destek sağlayacak bir alan olarak görüp sömürmeleri ve savaşların büyük ölçüde Doğu'da gerçekleşmesi Hellenler'i tamamen tükenme noktasına getirmiştir. İç Savaşlar'ın ardından Doğu'da ekonomik gerileme had safhalara çıkmış ve tarih bu noktada, "Hellenler'in Romalılar'ın ayakları altında çiğnenmesine"⁵ tanıklık etmiştir.

Roma Cumhuriyet Devri'nde Hellen toplumunun yaşadığı; yalnızca ekonomik bir bunalım değil, aynı zamanda psikolojik bir bunalımdır. Son damlasına kadar sömürülen Küçükasya ve Hellas'ın bu yaşadıklarına ek olarak Romalılar'ca küçük düşürüldüğü de ortadadır. Zira Cicero, *Asia* ve *Achaia*'dan Roma'ya elçi olarak gelen Hellenler'in, Romalılar'ın *forum Romanum*'da onların tapınaklarından alıp getirdikleri tanrı heykellerine tapmakta olduklarını ve orada kendi kentlerinden yağmalanarak getirilen başka heykel ve adak eşyalarının bulunduğunu görünce ağladıklarını belirtir.⁶ Cicero bu ifadeleriyle Hellenlerin yaşadığı hüznü ve çaresizliği tasvir etmiştir.

Roma'yı ve eyaletleri refaha erdiren olay ise, Octavianus'un M.Ö. 30 yılında, Actium Deniz Muharebesi'nde Mısır Kraliçesi Kleopatra'yı ve yan-daşı Antonius'u yenmesiyle Mısır Krallığı'nı bir Roma eyaletine (*provincia Aegyptus*) dönüştürmesi ve devlete yeni anayasal düzenlemeler getirmesiyle

³ Romalıların Cumhuriyet'in sonlarında eyaletlere karşı açgözlü olduklarına ve davranışlarıyla tüm insanoğlunu kendisine düşman kıldığına dair bk. Cic. Manil. 22,64; Sall. Iug. 81,1 ve App. Mithr. 16.

⁴ Mithridates VI, Hellenleri Romalıların elinden kurtarabilecek tek kişi olarak görülüyordu: Diod. 37,26; Cic. Flacc. 25,60 ve App. Mithr. 54.

⁵ Rostovtzeff 1957: 9.

⁶ Cic. Verr. 2,1,59: *...legati ex Asia atque Achaia plurimi Romae tunc fuerunt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro venerabantur, itemque cetera signa et ornamenta cum cognoscerent, alia alio in loco lacrimantes intuebantur...*

olmuştur. Artık savaşlar sona ermiş; tüm Akdeniz dünyası Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiş ve Augustus'un önderliğinde yeni bir devir (*Principatus*) başlamıştı. "İlimli meşruti bir monarşi"ye tekabül eden⁷ bu yönetim şekli yalnızca Roma'nın kendi içindeki sıkıntılara çözüm getirmekle kalmamış; M.Ö. II. yy.'dan sonra, gerek Doğu'da gerekse Batı'da Roma egemenliğine girerek sömürülen ve yıpranan eyaletlerin, – özellikle de zenginliğiyle göz dolduran *Asia* Eyaleti'nin – yavaş yavaş yaralarını sarmış ve eyalet ahalisinin Roma Devleti'ne karşı gelişen hoşnutsuzluğunu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

Augustus'la başlayan bu devir, Roma egemenliğindeki tüm halklar için olduğu gibi, Hellenler için de yepyeni umutlar doğurmuştur. *Princeps*'in egemenliğinde olan yönetim şekli daha adil ve daha insancıl bir hale gelmiş; eyaletlerden toplanan vergilere düzenleme getirilmiş ve vergi tahsildarlarının aşırıya kaçması engellenmiş; barışın sağlanmasıyla birlikte eyaletlerin yağmalanmasının ve haksız bir şekilde sömürülmesinin büyük ölçüde önüne geçilmiştir. Eyaletler imparator adına *senatus* Sınıfı'na mensup kişiler tarafından yönetilmeye devam etmiş; ancak, yöneticilerin yetkilerini kötüye kullanması engellenmiştir. Augustus, Doğu'daki eyaletlerin (Mısır dışında) düzenini de esas itibarıyla bozmadı; *polis*'leri iç işlerinde özgür⁸ bırakmış ve bunların kendi seçkin yurttaşları tarafından yönetilmesini destekleyen bir politika gütmüştür.⁹ Bizzat kendisi de Hellen kentlerinin düzenli bir şekilde işleyişine de son derece büyük özen göstermiştir; hatta, Messeneliler, Augustus'un kendilerine gösterdiği ilgiyi (φροντίς) çok öven kent cemaatlerinden yalnızca biridir.¹⁰

Augustus'un kentlere getirdiği düzenlemelerin yanı sıra, eyaletlerdeki seçkin yurttaşları da kazanmak için olumlu adımlar attığı aşikârdır. Kendi toplumları adına Roma'yla diplomatik ilişkileri yürüten bazı seçkin kişilere Roma vatandaşlık hakkının verilmesini sağlamıştır.¹¹ İmparator, Roma'nın

⁷ İplikçioğlu 2007: 92.

⁸Hellen kentlerine bahşedilen bu özgürlük fiilen bir *ἐλευθερία* (*libertas*) değil, fakat bir *αὐτονομία*'dır. Zira, siyasal özgürlük ya da kentlerin dış güçlerden bağımsız olması anlamına gelen *libertas*, Hellenler için fiilen söz konusu bile olamazdı. *Principatus* Devri'nde Hellen kentlerine imparator tarafından tanınan özgürlük, *polis*'lerin iç işlerinde kendi kendini idare etmesi anlamındadır. Roma boyunduruğu altındaki kentler elbette Romalı yöneticilerin gözetimi altındadır; ancak, Cicero'nun da belirttiği gibi, hepsi kendi yasalarını ve kararlarını kendileri oluşturarak, yani *autonomia*'yı elde ederek yaşamışlardır (Att. 6,2,4: ...*omnes suis legibus et iudiciis usae autonomian adeptae revixerunt*).

⁹ Rostovtzeff 1957: 50.

¹⁰ *SEG* 23, 207; bk. Spawforth 2012: 30. Augustus'un Hellen kentlerinde yaptığı düzenlemeler hakkında bk. Bowersock 1965: 86–100.

¹¹ *Principatus* Devri'nin başlarında *Achaia* Eyaleti'nden 10 kişinin Roma vatandaşlık hakkına sahip olduğu düşünülmektedir. Bu kişilerin isimleri ve kim olduklarına dair bilgi için bk. Spawforth 2012: 42 vd.

Doğu'daki gücünün bu seçkin yurttaşlara bağlı olduğunu bildiğinden, kendisinden önce başlamış olan bu geleneği devam ettirmiş ve böylece monarşiye geçişle birlikte Hellen seçkinleri de Roma yönetiminin ayrılmaz bir parçası olma yolunda önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Augustus'un yönetim sistemi ve politikası çerçevesinde, Doğu'daki eyaletlerin sakinleri bir yandan Roma devlet kariyerinin (*cursus honorum*) ve atlı sınıfı mensuplarının devlet kariyerinin basamaklarını¹² tırmanmaya başladılar; öte yandan ise, eyaletlerdeki Roma yönetim organizasyonunun muhatabı olan eyalet organizasyonlarında¹³ (*koinon*'larda) görev aldılar. Augustus'un başlattığı ve ardılarının da destekleyip sürdürdüğü bu politika sayesinde hem Hellenler Roma'dan hem de Roma Hellenler'den memnun kalmıştır. Böylece Hellenler kendi kimliklerini sürdürebilmiş ve Roma devlet yönetiminde önemli bir pay sahibi olarak aynı zamanda önemli oranda Romalılaştırmışlardır.

Augustus'un Hellenlerin dünyasını revize etmesi yalnızca kentlerin ekonomik durumunu iyileştirmeye yönelik yaptığı şeylerle ya da eyaletlerdeki seçkin yurttaşların Roma yönetiminde belli görevler üstlenmelerini teşvik ederek onların Roma Devleti'nin gerçek bir parçası olmalarını sağlamakla sınırlı kalmamıştır. Ayrıca, Augustus Roma dünyasını yalnızca askerî açıdan değil, ahlaki açıdan da toparlamaya çalışırken, *mores*'i yani Roma'yla özdeşleşmiş genel değerler ve inançlar bütününe canlandırmayı gerekli gördüğü gibi,¹⁴ aynı şekilde, psikolojik açıdan sıkıntılı günler geçiren Hellen kentlerinin “kültürel açıdan eski günlerini hatırlamaya ihtiyaç duydukları” kanaatine varmıştır.¹⁵ Augustus'un bu yoldaki ilk hamlesi, özellikle Antonius zamanında yaygınlaşan ve hem Roma'nın değerlerini hem de Klasik Hellen kültürünü yozlaştırdığı düşünülen “hitabette Asia biçemi”nden kurtulmayı ve “Attika biçemi”ne dönmeyi teşvik etmek olmuştur.¹⁶ Aslında, Augustus'un bu adımı çift taraflı bir kazanımdı: Zira, Attika biçimine dönüş, Klasik Hellen yazımına dönüşün ilk basamağıydı. Öte yandan, Augustus'un

¹² Örneğin, Mytileneli tarihçi Pompeius Theophanes'in oğlu ya da torunu olarak bilinen Cn. Pompeius Macer, Augustus Dönemi'nde *Asia* Eyaleti'nde *procurator*'luk yapmıştır (Strab. 13,2,3). Benzer şekilde Augustus Dönemi'nde imparatorluğun hizmetinde görev alan Hellenler için bk. Bowersock 1965: 30–41.

¹³ *Koinon*'ların birincil görevi İmparator Kültü'yle ilgili vecibeleri yerine getirmektir. Örneğin, C. Iulius Apollonios adlı bir kişi Augustus'un Miletos'taki ilk tapınağında görev almıştır; bk. Bowersock 1965: 86 vd.

¹⁴ Spawforth 2012: 4.

¹⁵ Zanker 1988: 261.

¹⁶ M.Ö. I. yy.'ın ortalarında ve Actium Savaşı sırasında, seçkin Romalılar hitabette kullanılan biçem ve Antonius ile Octavianus arasındaki iç savaşı tetikleyen ve cumhuriyetin sonunu getiren siyasal çöküş arasında bir bağlantı olduğunu düşünmekteydiler. Çünkü Romalılar için hitabet yalnızca bir konuşma tekniği değil, en önemli ahlaki erdemlerden biriydi. Romalılar için en uygun hitabet tarzının da Hellenlerin eski geleneksel hitabeti olduğu düşünülüyordu (Spawforth 2012: 22 vd.).

Hellenlere yönelik uyguladığı kültürel politika, Hellenlerin Roma'nın mutlak hakimiyetini ve Augustus'un önderliğini sadakatle benimsemesini kolaylaştırıyor ve yeni dünyaya adaptasyonunu sağlıyordu. Augustus'un Hellen dünyasına yönelik getirdiği tüm bu düzenlemelerin asıl nedeniyse, elbette, eyalet halklarının da sevgisini kazanarak onları da tam anlamıyla kendisine bağlamak ve *Principatus* için bir tehdit unsuru olmalarını engellemektir.

Ayrıca, Augustus'la birlikte Attika biçimine dönüş, yalnızca yazım dilinde geçmişe dönüş değil; aynı zamanda İsokrates gibi eski hatiplerin önemle üzerinde durduğu ve yücelttiği temel erdemlere, yani vatanseverlik, adalet, görev şınaslık ve ölçülülük gibi erdemlere dönüş anlamını taşıyordu. Augustus'un *princeps*'liğiyle başlayan çağda, yeniden canlanan klasik dönem olguları, sadece Hellen kentleri arasında değil, aynı zamanda Roma'da da ahlaki, kültürel ve siyasal birlikteliğin temelini oluşturuyordu. Dolayısıyla, bu olgular yeni sistemin (*principatus*'un) daha da büyük bir sadakatle benimsenmesine olanak tanıyordu.¹⁷

Şimdi, bu çerçevede Augustus Dönemi Hellen Edebiyatı'nın gelişimine ve bu dönemin ürünlerine değinmek gerekir:

Cumhuriyet Devri'nin son yüzyılında dünyanın yeni kültür merkezi olan Roma, Hellen aydınlarının gerek elçilik vazifesiyle gerekse Romalı aristokratlara felsefe ve retorik alanında eğitim vermek amacıyla geldikleri önemli bir kültür kenti olmuştu. Hellen kültürünün ve değerlerinin Roma toplumuna fazlasıyla nüfuz ettiği bu devirde, Hellen kültür adamları özellikle Roma tarihi üzerine eserler kaleme almış ve kendilerine *patronus*'luk¹⁸ yapan Romalı seçkin adamların ve generallerin icraatını kaydetme yoluna

¹⁷ Gabba 1982: 53.

¹⁸ *Patronus* kelimesi “koruyucu, destekçi, koruyup kollayan, himaye altına alan, kurtarıcı” gibi anlamlara gelir ve *patronus*'un desteklediği ya da koruma altına aldığı kişiye de *cliens* denir. Genellikle *patronus* zenginlik, güç ve prestij bakımından *cliens*'ten üstündür. Aralarındaki ilişki, “statü ve zenginlik bakımından birbirleriyle eşit durumda olmayan bireyler arasında karşılıklı yükümlülüklerle dayalı” bir ilişki biçimidir (Nicols 2014: 2 vd.). Burada bizi ilgilendiren mesele, bu ilişki biçiminin *patronus*'un Romalı bir aristokrat, *cliens*'in ise bir Hellen entelektüeli olduğu durumlarda nasıl bir işleyişe sahip olduğudur: Cumhuriyet Devri'nin sonlarında ve *Principatus* Devri'nin başlarında bir yazarın kendisini göstermesi ve ünlü olması Romalı aristokrat çevrenin (*nobiles*) takdirine bağlıydı. Bu nedenle de yazar kesim maddi açıdan ziyade beğeni toplamak amacıyla bu çevrenin desteğine ihtiyaç duyuyordu. M.Ö. I. yy.'da Hellen entelektüelleri, genellikle *patronus*'larının boş zamanlarında ya da seyahatlerinde onlara eşlik ediyorlar ve bu sayede armağanlar ve belli ayrıcalıklar elde ediyorlar; ayrıca edebî kimliklerini gösterme olanağına erişiyorlardı. Bunun karşılığında da kaleme aldıkları eserleri *patronus*'larına ithaf ediyorlar ya da *patronus*'unu ve ailesini öven satırlar kaleme alıyorlardı; bu durum da yazarları kaçınılmaz olarak, eserlerinde belli başlı siyasal meseleleri ele almaya zorluyordu. Bu konuda bk. *OCD*⁴ 2012, 1093 vd., s.v. “patronage, literary”.

girmişti.¹⁹ Augustus ile birlikte değişen siyasal ortamda da, Hellenlerin sosyal ve kültürel etkinlikleri hızla devam etmiş; edebiyatın amacı ve kapsamı kısmen Cumhuriyet Devri'ndeki niteliklerini sürdürmüş, ancak öte yandan da bir gelişim ve değişim de göstermiştir. Başta hitabet alanı olmak üzere "Klasik geleneğe geri dönüş" yaşanmıştır.²⁰ Özellikle hitabette Attika biçiminin kullanılmasını teşvik eden Augustus sayesinde, "Attisizm" in, yani dilde özleşme amacının benimsenerek Klasik Devir'deki Hellen yazınına öykünme hareketinin ilk adımı atılmıştır.

Augustus Dönemi'nde, yukarıda sözünü ettiğimiz "Attisizm" in ilk örneğini teşkil eden ve Augustus Dönemi'nde hitabetin gelişimiyle ilgili önemli bilgiler veren isim, kuşkusuz bu döneme adını altın harflerle yazdıran Halikarnassoslu Dionysios'tur (M.Ö. ca. 60–7). M.Ö. 30 yılında Roma'ya gelerek hitabet dersleri veren ve Romalı aristokratlar arasında yer edinmiş olan Dionysios, "Roma'nın soylu ailelerinden gelenlerin yararına" Romalılar'ın geçmişteki erdemlerini, yani eski Roma'yı anlatmak amacıyla "Roma'nın Eski Tarihi" (Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία) adlı bir eser kaleme aldı ve bu eserde Roma'nın mitolojik tarihinden başlayarak I. Kartaca Savaşı'na dek gelişen tarihini anlattı. Anlatısıyla Roma aristokrat sınıfını memnun etmeye çalışan Dionysios, Thukydides'e öykündüğü bu eserinde, Roma'nın Pers, Makedon, Atina ve Sparta gibi görkemli egemenliklerden çok daha başarılı olduğunu vurgular. Ayrıca, karma anayasanın uyumunu ve Roma'nın ahlaki değerlerini, Roma'nın büyük bir devlet oluşunun kilit noktaları olarak görür.

Dionysios'un bir diğer önemli eseri ise, Augustus'un hükümdarlığı sırasında hitabette klasik geleneğin canlanmasını tasvir ettiği "Eski Hatipler Hakkında" (περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων) adlı eseridir. Dionysios, bir tür hitabet eleştirisi yaptığı bu eserinde Hellen hitabetinin tarihsel sürecini işler; felsefeyle beslenen eski hitabetin İskenderiye Çağı'ndan itibaren nasıl ciddi bir düşüş yaşadığını, eski Hellen hitabetinin tüm ilkelerinden yoksun olan bu "Asia hitabeti" nin tüm kentlere yayılarak nasıl kültürel bir yozlaşmaya yol açtığını anlatır. Dionysios'a göre, hitabetin dolayısıyla da kültürün bu gerileyişi, Augustus Dönemi'nde son bulmuştur; yani, Roma'nın tüm dünyada kesinleşen hakimiyetiyle kültürel bir değişim yaşanmış, başta hitabet olmak

¹⁹ Megalopolisli tarihçi Polybios (M.Ö 200–118) M.Ö. 264 yılındaki olaylardan başlayarak 146 yılında Korinthos'un yıkılmasına dek gelişen olayları içeren bir "Roma Tarihi" yazarak aslında çok erken zamanda bunun yolunu açmıştır. Benzer şekilde Apameialı Poseidonios (M.Ö. 135–51) da, Polybios'un tarihini devam ettirerek M.Ö. 82 yılına kadar gerçekleşmiş olayları anlatmıştır; bu yazarların çağdaşı olan Pompeius Theophanes ise, yakın dostu ve *patronus*'u olan Pompeius'un *Asia* seferi hakkında bir kitap yazmıştır (Bowersock 1965: 122).

²⁰ Gabba 1982: 43.

üzere pek çok edebi türde klasik yazarlara öykünme başlamıştır. Anlaşıldığı üzere, Augustus Dönemi'nin en önemli kültür adamlarından biri olan Dionysios'un hitabetin ve buna paralel olarak kültürel yaşamın yaşadığı düşüşü İskender'in ölümünden sonraya tarihlendirdiği; klasik geleneğin canlandırılmasıyla birlikte kültürel etkinliklerin yükselişe geçişini ise, Roma'nın kesinleşen hakimiyetine bağladığı aşikârdır.²¹

Augustus Dönemi Hellen Edebiyatı'nın bir diğer önemli ismi de Ama-seialı coğrafyacı Strabon'dur (M.Ö. 64 – M.S. 24). 20'li yaşlarında Roma'ya giden Strabon'un en büyük eseri, Polybios'un eserinin kaldığı yerden, yani M.Ö. 146 yılından Caesar'ın ölümüne kadar süren olayları ele aldığı 47 kitaplık “Tarihî Kayıtlar” (Ἱστορικὰ Ὑπομνήματα) adlı eserdir. Strabon'un büyük bir kısmı kayıp olan bu eseri dışında, Romalı aristokratların işine yarasın diye kaleme aldığı 17 kitaplık “Coğrafya” (Γεωγραφικά) adlı eseri bulunmaktadır. Strabon bu eserin 6. Kitabını İtalya'nın üstünlüklerine ayırmıştır (*laudes Italiae*): burada, İtalya'nın merkezi konumunu, mükemmel çevre koşullarını, dünya hakimiyetini, askeri gücünü, ekonomik gelişimini, zenginliğini, demografik yapısını ele alarak, Augustus propagandası yapan Romalı kültür adamlarıyla benzer bir durum sergilemiştir.²²

Bu dönemde parlayan bir diğer önemli isim ise, Damaskoslu tarihçi ve diplomat Nikolaos'tur (M.Ö. 64 – M.S. 6). Önce, Antonius ile Kleopatra'nın çocuklarının eğitimini üstlenmiş; ardından *Iudea* Eyaleti'ne Roma tarafından atanan Kral Büyük Herodes'in yanına gidip onun danışmanlığını yapmış ve en son olarak Roma'ya yerleşmiştir. Ancak, Roma'ya yerleşmeden önce de, Kral Büyük Herodes'in işlerini yürütmek adına Roma'ya giden diplomatik komisyonda yer almış ve iki kez Augustus'un huzuruna çıkmıştır. Bu ziyaretleriyle kendisini Roma kültürüne ve Augustus'a yakın hisseden Nikolaos'un yalnızca birkaç kırıntısı günümüze ulaşan 144 kitaplık bir dünya tarihi anlatısı vardır. Bu eserinde Assyria tarihinden başlayarak M.Ö. 4 yılına dek süregelen tarihi kaleme almıştır: Bilindiği kadarıyla, 1.–7. Kitaplar, Yakın Doğu ve Hellas'la ilgilidir; 123.–124. Kitaplar, Kral büyük Herodes'le ilgilidir. Nikolaos'un, bunun dışında, bir de Octavianus'un doğumu, eğitimi ve gençliği ile Caesar'ın öldürülmesine odaklandığı, bir kısmı elimize geçmiş “Augustus'un Yaşamı” (Βίος Καίσαρος) adlı biyografi çalışması bulunmaktadır.²³ Bu biyografik çalışmada; imparatorun bedenen güçlü, ruhen

²¹ Halikarnassoslu Dionysios'un “Roma'nın Eski Tarihi” (Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία) adlı eseriy-le ilgili olarak bk. Gabba 1991; bu eserde Dionysios'un yöntemi, kaynakları ve planı hakkında bk. Schultze 2000; Dionysios'un tarihi ve retorik kullanımıyla ilgili olarak bk. Fox 1993. Ayrıca, Dionysios'un Klasik gelenek ideolojisi hakkında bk. Wiater 2011.

²² Morcillo 2010: 87 vdd. Strabon ve eseri hakkında kapsamlı bilgi için bk. Dueck 2000.

²³ Dueck 2000: 133 vd. Damaskoslu Nikolaos'un Augustus'un biyografisinden oluşan eseriy-le ilgili olarak bk. Bellemore 1984. Ayrıca Nikolaos'la ilgili genel bilgi için bk. Wacholder 1962; Toher 1989.

kibar oluşuna, yasalara ve tanrılara saygılı, ılımlı, bilge ve yetenekli bir genç oluşuna değinir. Nikolaos'un ayrıca Aristoteles'in felsefesiyle, komedy ve tragedyalarla ilgili düşüncelerinin olduğu kayıp bir eseri ve kendi eğitimini anlattığı otobiyografik bir çalışması da bulunmaktadır.²⁴

Yukarıda sözünü ettiğimiz yazarlarda görüldüğü üzere, Augustus Dönemi'nde, yani *Principatus* Devri'nin henüz başlarında, Romalılara faydalı olacağı düşünülen tarihi anlatılar ve imparator biyografileri kaleme alınmıştır. Ancak, Augustus Dönemi yazarları arasında farklılık gösteren bir kültür adamı bulunmaktadır: ünlü tarihçi Aleksandreialı Timagenes (M.Ö. ca. 80–5). M.Ö. 55 yılında *proconsul* Aulus Gabinius tarafından esir alınarak Aleksandreia'dan Roma'ya getirilen Timagenes'in Doğu'daki krallıklardan B. İskender'in ardıllarına ve Pompeius'un zamanına dek yayılan bir dünya tarihini ele aldığı "Krallar Hakkında" (Περὶ βασιλέων) adlı kayıp bir eseri vardır.²⁵ Hellenistik monarşilerin tarihçisi olan Timagenes, eserinde genel bir Roma düşmanlığı göstererek, Augustus Dönemi Hellen yazarlarının çizgisinden ayrılan ve Augustus'un hoşlanmayacağı söylemlerde bulunan tek yazar olmuştur.²⁶ Seneca tarafından anlatıldığına göre; Timagenes sivri diliyle Augustus'u kızdırmış ve imparatorun ailesiyle ilgili yaydığı bir dedikodu kendisinin imparatorluktan kovulmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine öfkelenen Timagenes, Augustus için yazdığı biyografik çalışmasını yok etmiş ve tarihçi ve devlet adamı Asinius Pollio'nun yanına yerleşmiştir.²⁷ Ayrıca, Timagenes'in bu tutumu ve Roma karşıtı düşüncelerini ifade edebiliyor olması, Augustus Dönemi'nde edebiyatın sadece Augustus propagandasına hizmet etmediğini ve eleştirel görüşlere de belli ölçüde müsamaha gösterildiğini ortaya koymaktadır.

Halikarnassoslu Dionysios'un Roma tarihi üzerine bir eser kaleme alması, Strabon'un yapıtlarını oluştururken Romalıların yararını düşünmesi, Nikolaos'un bir dünya tarihinin yanı sıra Augustus'un biyografisini yazması ve Timagenes'in her ne kadar Roma karşıtı görüşleri de olmuş olsa da Augustus'un biyografisini kaleme alması, tüm bu yazarların yaşadıkları günün siyasal ortamına odaklandıklarını göstermektedir.²⁸ Dolayısıyla Augustus Dönemi tarih yazımı örneklerine bakıldığında; Hellence kaleme alınmış olsalar da, amaçları Romalılara fayda sağlamak olan bu eserlerin pragmatik yanının göze çarptığı söylenebilir.

²⁴ Bu çalışmalarla ilgili olarak bk. Dueck 2000: 202, n. 13.

²⁵ Timagenes'le ilgili olarak bk. Bowersock 1965: 109 vd.; 125 vd.; Dueck 2000: 135 vd.

²⁶ Bowersock 1965: 110; Bowie 1970: 14.

²⁷ Sen. de ira 3.23.4-8.

²⁸ Augustus Dönemi'ndeki yazarların "politically obsessed" olarak nitelendirilmesi için bk. Bowersock 1965: 139; Dueck 2000: 136.

Augustus Dönemi'nde tarih yazımının yanı sıra, hitabet, dilbilim ve şiir alanında da ünlü isimler bulunmaktadır:

Romalıları eğitmek ve dersler vermek amacıyla pek çok hatip ve filozof Roma'ya gelmiştir. Örneğin, Mytileneli Potamon (M.Ö. 75 – M.S. 15), dönemin ünlü hatiplerindendir. Kendisi Roma'da nüfuzlu dostlar edinmiş ve kenti adına önemli ayrıcalıklar elde etmiş ünlü bir hatiptir. "Mükemmel Hatip Hakkında" adlı bir çalışması ve Brutus ile Caesar onuruna yazdığı şiirleri vardır; ancak, eserleri günümüze ulaşmamıştır.²⁹ Potamon'un babası Lesbonaks da, pek çok felsefi çalışması bulunan filozoflardan biridir. Ayrıca, bu dönemde Potamon'un çağdaşı ve hemşehrisi Mytileneli Lesbokles bulunmaktadır; kendisi hakkında bilinen tek şey, oğlunu kaybettikten sonra kurduğu okulu kapattığı ve bir daha söylev vermediğidir. Pergamonlu Apollodoros ve Gadaralı Theodoros da dönemin ünlü hitabet hocalarındandır. İki ismin de hitabet üzerine eserler kaleme aldıkları ve okul kurarak dersler verdiği bilinmektedir.

Dönemin ünlü şairlerinden Mytileneli Krinagoras (M.Ö. 43 – M.S. 17), kendi memleketinden Roma'ya giden elçi heyetinde bulunmuş; Roma'da uzun bir süre kalmış ve Augustus'un kız kardeşi Octavia'nın içinde bulunduğu çevreye girmeyi başarmıştır. Epigramlarından bir tanesi, Augustus'un şanını vurgulamaktadır.³⁰ Romalı şair Vergilius'a Hellence öğreten, ayrıca mitolojik ve efsanevi kişiliklerin yaşadığı aşkları satırlara döktüğü şiirleriyle nâm salmış Nikaialı ozan Parthenios (M.Ö. 72 – M.S. 14); aşağı yukarı aynı zamanlarda yaşamış Thessalonikalı Antipatros da dönemin bilinen şairlerindendir.

Yukarıda bahsettiğimiz yazarların eserlerinden günümüze ulaşan fragmanlar sayesinde Augustus Dönemi'nde ve *Principatus* Devri'nin henüz çok başlarında Hellen Edebiyatı'nın durumunu saptamak mümkündür. Suet. Aug. 89,1-2'nin ifade ettiğine göre; Augustus özellikle imparatorluk yöneticilerine, generallerine ve halkına faydalı olacak yazılarla ilgileniyordu. Suetonius'un sözünü ettiği bu ilgi de, kaçınılmaz olarak Hellen entelektüellerinin satırlarına yansımış olmalıdır. Augustus ile birlikte özellikle hitabette Attika biçimine (*genus Atticum*) dönüş yaşanmış olsa da, Hellen yazarların Klasik Devir'deki zengin edebiyatlarına öykünmeleri ve Klasik Hellen ruhunu yeniden canlandırmaları zaman alacaktı.

Augustus'un *Principatus*'u kurması ve Roma'nın dünyanın merkezi olması, Augustus'un getirdiği refahın propagandasını yapan Latin Edebiya-

²⁹ Mytileneli Potamon hakkında bk. Parker 1991.

³⁰ Mytileneli Krinagoras ve epigramları için bk. Gow – Page 1968.

tı'nda "Altın Çağ"ı başlatırken, bu siyasal geçiş dönemi Hellenler'i çekimser bırakmıştır. Bu süreçte, elbette, Hellen yazarları birtakım eserler kaleme almışlardır; ancak bu eserler, hâlen, Geç Cumhuriyet Devri'nde süregelen geleneğin izinde, yani Roma aristokrasisine yaranma çabalarıyla kaleme alınmış eserlerdir; çoğunluğu da eski Roma tarihine özgü anlatılar içermektedir ve Augustus'un *princeps*'liğinden ziyade İç Savaşlar'da gösterdiği başarılarla odaklıdır. Hellen Edebiyatı ancak *Principatus*'un kuruluşunun üzerinden belli bir zaman geçmesi ve yeni rejimin oturmasıyla birlikte canlanma gösterebilmiştir. Bu da kronolojik olarak, Nero Dönemi'ne tekabül etmektedir. Geç Cumhuriyet Devri'ndeki eleştirelilikten ve özgür ruhlu dokunuşlardan yoksun yaklaşımlar yerini sorgulayıcı yaklaşımlara bırakmıştır. Attika biçimine dönüş Augustus'la başlamış olsa da, Hellen yazarlarının dili, ritüelleri, mitolojisi ve tüm kültürel değerleriyle Klasik Devir'e öykümleri özellikle M.S. II. yy.'da "İkinci Sofizm" akımıyla gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, Augustus Dönemi'nde, Hellenlerin bukolik şiir, epik şiir, tragedya, komedy gibi edebi türlerde yapıtlar üretmedikleri; bu dönemdeki Hellen Edebiyatı'nda olayların ve kişilerin yüceltildiği tarihsel ve biyografik çalışmaların ön planda olduğu; hitabetin ve edebiyat eleştirisi türlerinin de canlanma gösterdiği söylenebilir. Anlaşılan o'dur ki, Hellen yazarları da Roma yazarlarının yaptığı gibi büyük oranda Augustus'u memnun etmeye odaklanmışlardır.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

- App. Mithr. (Appianos, *Mithridatius*) = *Appian's Roman History*, with an English Trans. by H. White, II, Cambridge/London 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- Bellemore, J., *Nicolaus of Damascus: Life of Augustus*, Bristol 1984.
- Bowersock, G. W., *Augustus and the Greek World*, Oxford 1965.
- Bowie, E. L., "Greeks and Their Past in the Second Sophistic", *Past & Present* 46, 1970, 3-41.
- Cic. Att. (M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum*) = *Letters to Atticus: Books I-VI*, with an English Trans. by E. O. Winstedt, I, London/New York 1919 (*The Loeb Classical Library*).
- Cic. Flacc. (M. Tullius Cicero, *Pro L. Valerio Flacco*) = *Orations: In Catilinam I-IV, Pro Murena, Pro Sulla, Pro Flacco*, with an English Trans. by C. Macdonald, X, Cambridge 1996 (*The Loeb Classical Library*).
- Cic. Manil. (M. Tullius Cicero, *Pro lege Manilia*) = *Orations: Pro lege Manilia, pro Caecina; pro Cluentio, pro Rabirio perduellionis Reo*, with an English Trans. by H. G. Hodge, IX, Cambridge 1927 (*The Loeb Classical Library*).
- Cic. Verr. (M. Tullius Cicero, *In Verrem actio secunda*) = *The Verrine Orations*, with an English Trans. by L. H. G. Greenwood, I, Cambridge 1928 (*The Loeb Classical Library*).
- Diod. (Diodoros Siculus, *Bibliotheca historica*) = *Diodorus of Sicily*, with an English Translation by C. H. Oldfather – C. L. Sherman – C. B. Welles – R. M. Geer – F. R. Walton, I-XI, London/New York 1947-1970 (*The Loeb Classical Library*).
- Dueck, D., *Strabo of Amasia: A Greek Man of Letters in Augustan Rome*, London/New York 2000.
- Fox, M., "History and Rhetoric in Dionysius of Halicarnassus", *Journal of Roman Studies* 83, 1993, 31-47.
- Gabba, E., "Political and Cultural Aspects of the Classicistic Revival in the Augustan Age", *Classical Antiquity* 1/1, 1982, 43-65.
- Gabba, E., *Dionysius and the History of Archaic Rome*, Berkeley/Los Angeles 1991.
- Gow, A. S. F. – Page, D. L., *The Greek Anthology: The Garland of Philip and Some Contemporary Epigrams*, Cambridge 1968.
- Gruen, E., *The Last Generation of the Roman Republic*, Berkeley 1974.
- İplikçioğlu, B., *Hellen ve Roma Tarihi'nin Anahatları*, İstanbul 2007.

- Morcillo, M. G., “The Glory of Italy and Rome’s Universal Destiny in Strabo’s Geographika”, şurada: P. Liddel – A. Fear (edd.), *Historiae Mundi: Studies in Universal History*, London 2010, 87–101.
- Nicols, J., *Civic Patronage in the Roman Empire*, Leiden 2014.
- OCD*⁴ = *Oxford Classical Dictionary*⁴
- Parker, R. W., “Potamon of Mytilene and His Family”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 85, 1991, 115–129.
- Rostovtzeff, M., *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford 1957.
- Sall. Iug. (Sallustius, *De bello Iugurthino*) = *Sallust: The war with Catiline, The war with Jugurtha*, with an English Translation by J. C. Rolfe, Cambridge 1921 (*The Loeb Classical Library*).
- Schultze, C., “Authority, Originality and Competence in the Roman Archaeology of Dionysius of Halicarnassus”, *Histos* 4, 2000, 6–49.
- SEG* = *Supplementum Epigraphicum Graecum*
- Sen. de ira (Seneca, *de ira*) = *Seneca: Moral Essays*, with an English Trans. by J. W. Basore, I, London/New York 1928 (*Loeb Classical Library*).
- Spawforth, A. J., *Greece and the Augustan Cultural Revolution*, Cambridge 2012.
- Strab. (Strabōn, *Geōgraphika*) = *The Geography of Strabo*, with an English Trans. by H. L. Jones, I–VIII, London/New York 1917–1932 (*The Loeb Classical Library*).
- Suet. Aug. (Suetonius, *De Vita Caesarum: Vita Augusti*) = *On İki Caesar’ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar - G. Özaktürk, Ankara 2008.
- Toher, M., “On the Use of Nicolaus’ Historical Fragments”, *Classical Antiquity* 8/1, 1989, 159–172.
- Wacholder, B. Z., *Nicolaus of Damascus*, Berkeley 1962.
- Wiater, N., *The Ideology of Classicism: Language, History and Identity in Dionysius of Halicarnassus*, Berlin 2011.
- Zanker, P., *The Mask of Socrates: The Image of Intellectual in Antiquity*, Berkeley 1995.

